

Poznámka k proměnám přípravy učitelů

Ludmila Prokešová

Připustíme-li, že program Mezinárodní komise UNESCO Vzdělání pro 21. století se svým akcentem na čtyři základní pilíře vzdělávání (učit se poznávat, učit se jednat, učit se žít společně, učit se být autentickou integrovanou osobností) není jen pouhou deklarací, jejíž naplňování nikdo nepředpokládá, nemůžeme nevidět, jaké proměny stojí před pregraduální přípravou budoucích učitelů.

Tato tendence není úplně nová. Již několik let je na nejrůznějších pedeutologických konferencích i při dalších příležitostech prezentována snaha fakult připravujících učitele vyjádřit cíle pregraduálního studia v kategoriích:

- profesionální kompetence
- klíčové dovednosti
- osobnostní dispozice, včetně postupné etické zakotvenosti

Je zřejmé, že právě požadavky v materiálu UNESCO vyjádřené slovy „učit se jednat“, „učit se žít společně“ předpokládají u budoucích učitelů *posílení sociálních kompetencí*, jak to ostatně koresponduje s pomáhající funkcí této profese. Stejně tak i výraznější *stimulaci tvořivosti*, která by měla být dominantním rysem přípravy a neměla by být redukována pouze na práci se vzdělávacím obsahem. Konkrétní realizace záměru učit se společně současně vytváří vztahový rámec pro úkol „učit se být“. Být autentickou a integrovanou bytostí znamená nejen naučit se už ve škole samostatnému, jasnému a kritickému myšlení, ale současně i přijímat podněty pro orientaci v hodnotách, pro podporu emocionální gramotnosti, a tím vším být postupně vybavován pro bohatý a ve všech oblastech smysluplný život.

Pro mnohé učitele, se kterými jsme o těchto námětech hovořili, je praktická stránka realizace zejména posledního záměru v podmínkách současné základní školy těžko představitelná.

Přesto se zdá, že i v reálném prostředí škol se již objevují pedagogové, kteří největší deficity ve svém dosavadním vzdělávání (pregraduálního i v rámci dalšího vzdělávání absolvovaných akcí) oprávněně shledávají právě v oblasti sociálních a emocionálních dovedností a jakési praktické profesní etiky, které podle jejich názoru budou nejpotřebnější.

Katedra pedagogiky Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích proto vytvořila pokusně program, který vycházel právě z těchto specifických potřeb učitelů působících již několik let v praxi (často jako uvádějící učitelé), bez ohledu na aprobaci i stupeň školy, na kterém pracují. Uskutečnil se pod názvem *Sebeidentita učitele v současné době*. Tvořilo ho pět seminářů, praktických dílen a diskusních setkání. Jeho cílem bylo napomoci učitelům k posílení vlastní sebejistoty v oblasti mezilidských vztahů a profesionálního snažení, orientovat je k sebezpočtení a sebezporozumění. Proto byl zcela záměrně program velmi různorodý.

Úvodní setkání nazvané „Umění rozumět“ patřilo MUDr. V. Vogeltanzovi, který je zařazován mezi uznávané etikoterapeuty (lčzení je spojováno s cíleným zlepšováním duchovně mravní složky lidské osobnosti klienta a opírá se o jeho aktivitu). „Zdravý životní styl“ byl tématem přednášky M. Zítkové z Institutu celostní medicíny MUDr. Jonáše z Prahy. Možnost vést zdravý životní styl i při výkonu učitelské profese byla i námětem živé diskuse. Doc. dr. M. Kubičková, CSc., z Prahy teoreticky i prakticky probouzela u všech přítomných „vůli ke zdravému životu“. Jak učitel – nejen takto poučený, ale tyto myšlenky se snažící každodenně uplatňovat – může působit v praxi ve škole a co tato vnitřní přeměna vztahů ve třídě přináší do života jednotlivých dětí, o tom hovořila při závěrečném semináři učitelka Mirka Štandová ze základní školy v Českém Krumlově.

Organizátory překvapil nejen nebývalý zájem učitelů (za absolvování seminářů se nedávalo žádné osvědčení), ale i zaujatá snaha o sebereflexi v rámci jednotlivých seminářů.

Součástí programu byla i anketa, která obsahovala dvě otázky:

1. Jaké dovednosti by měl mít učitel především, aby mohl naplňovat záměry „čtyř pilířů vzdělávání“.
2. Jaké priority by mělo mít učitelské vzdělávání i vztahu k požadavkům na školu v příštím století.

Své sdělení bych ráda uzavřela citací některých názorů, které v anketě v souvislosti s výše uvedenými otázkami zazněly.

„Za nejpotřebnější dovednost považuji dovednost vést ‚povzbuzující vyučování‘, což představuje pěstovat ve třídě dobré vztahy, u všech pocit jistoty a uplatnění, vést každé dítě dál v tom, v čem je nejlepší. ... všechny výše popsané dovednosti vedou k jednomu cíli – tím je žák, jeho osobnost, jeho úspěšnost ve škole ale hlavně v životě“. (V. J.) „Život ve škole by měl provázet úsměv, ne škleb. Učitelům by se mělo podařit odbourávat podmíněnou lásku (budu tě mít rád, když ...), která se tak zahnízdila v rodinách.“ (L. V.)

„Už při přijímacím řízení by bylo potřebné prokázat, zda jsem vůbec schopen ‚zapadnout‘ do představ čtyř pilířů. Tedy jak umím a hlavně chci to, co budu umět, dávat dál a jak moc jsem ochoten na sobě celý život pracovat.“ (M. H.)

„Za 32 let své praxe už vím, že za učitele nikdo nic neudělá. Musí sám. Sám si budovat pozici, autoritu, bojovat s nepochopením. Podle toho, jak citlivě volí způsoby jednání, si buď prospívá, nebo ubližuje.“

Z programu, který jsme absolvovali a který velmi dobře vystihl, co v rámci dalšího vzdělávání chybí vyzrálým praktikům, jsem si odnesla:

1. „Mám krásnou šanci vybírat si a kombinovat přístupy podle své libosti, protože mám co.
2. Nebudu odsuzovat (jiné názory, postupy apod.).
3. Mám nyní základní výbavu pro to, jak sdělovat a nedotknout se při tom odlišného citění.
4. Musím hledat v sobě a být sám sebou.“ (R. M.)

Domnívám se, že prvky z programu Sebeidentita učitele se postupně musí stát součástí i pregraduální přípravy budoucích učitelů.

PROKEŠOVÁ, L. Poznámka k proměnám přípravy učitelů. *Pedagogická orientace* 1998, č. 4, s. 47–49. ISSN 1211-4669.

Adresa autorky: Doc. PhDr. Ludmila Prokešová, CSc., Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky, České Budějovice